

A hallgatás etikettje

Kommunikációs zavarainkról

Az ember társas lény. Szociálpszichológiai szükséglete, hogy beszélgessen embertársaival. Ahhoz, hogy kommunikációja sikeres legyen, bizonyos beszélgetési szabályokat meg kell tartania. A társalgás egyik legfontosabb alapelve a Grice-féle együttműködési maxima, miszerint: „Legyen a társalgáshoz való hozzájárulásod olyan, amelyet azon a helyen, ahol megjelenik, annak a beszélgetésnek elfogadott célja vagy iránya elvár, amelyben éppen részt veszel.” Az idézetből az is kitűnik, hogy a társalgás mindegyik résztvevő számára feltételező cselekvés; s ha ez a kölcsönösség hiányzik, akkor zavar, törés következik be a kommunikációban.

A hallgatás – mint a közlés hiánya – is eredményezhet kommunikációs zavart. Ám nem mindenfajta hosszabb szünet akasztja meg a beszélgetést, hisz hallgatni is sokféleképpen lehet. Mondhatni: a hallgatásnak is külön etikettje, normarendszere van, s a felek között beálló csend csak a nyelvi folyamatokhoz való viszonyában nyeri el az értelmét. A megfelelő helyen és a megfelelő ideig tartott rövid szünet a kifejező, értelmes beszéd része: tagol, kiemel, elválaszt, figyelemkeltő funkciója van. Másrészt a beszédszünet fiziológiai szükséglet is, hiszen ilyenkor veszünk levegőt. Más a helyzet a hosszabb hallgatásnál, amely jóval több a beszéd hiányánál: fenyegető, bántó, elgondolkodtató jelentéstartalma lehet. Ám a különböző kultúrák eltérnek abban, hogy mit jelent adott pillanatban hallgatni. Például arra a kérdésre, hogy „hozzám jössz feleségül?”, a hallgatás az angolban a bizonytalanságot fejezi ki, míg a japánban az elfogadást. A magyaroknál pedig azt szokták mondani, hogy *a hallgatás beleegyezés*. *Hallgatni arany* – tartja a közmondás. *Ha hallgattál volna, bölcs maradtál volna* – mondják arra, aki ostobaságokat beszél.

Ám a legtöbb nyelvi fordulat, állandósult szókapcsolat kedvezőtlen színben tünteti föl a beszélgetésből kimaradó, hallgatásba burkolózó felet: *hallgat, mint hal a vízben; hallgat, mint a csuka; hallgat, mint a sült hal; hallgat, mint a nagyharang nagypénteken; nem szól, mint a fa; fél, hogy megfázik a nyelve; egy szót se szól, azt is halkan mondja; néma, mint a sír; se kukk, se bakk; csomót köt a nyelvére; fűlel, mint nyúl a bokorban; lenyelte a nyelvét, elvitte a cica a nyelvét; kettőre se felel egyet; úgy beszél, mintha pénzen venné a szót; hitelbe beszél; (harapó)fogóval kell belőle kihúzni a szót; csendes, mint a sík mező...*

A fenti szókapcsolatok is érzékeltetik, hogy a társalgásban zavaró, ha valaki túlzásba viszi a hallgatást, és nem kapcsolódik be a beszélgetésbe. Különösen sértő ez a viselkedés az olyan nyilatkozattípusoknál, amelyek együtt fordulnak elő: köszönés és annak viszonzása, felszólítás és a rá adott válasz, kérdés és felelet, búcsúzkodás. Általában abba is maradnak a beszélgetések, ha valaki csak hallgat és nem felel egy kérdésre, nem ad magyarázatot, amikor erre kérik, nem köszön vissza, vagy éppen nem válaszol egy ellentetésre. Hiszen nincs annál sértőbb, mint amikor – a társalgásra vonatkozó együttműködési szabályt megszegve – beszélgetőpartnerünket levegőnek nézzük. Az is rendkívül kínos, amikor két ismerős találkozáskor nem szól egymáshoz, s mindketten a másiktól várják a beszélgetés megindítását.

Hallgatni tehát bizonyos körülmények között nem illik. A csend ugyanolyan éles fegyver, mint a szó, sőt a hallgatás adott helyzetben bántóbb és fájóbb lehet még a káromkodásnál is. Ha a hallgatásra vonatkozó elemi udvariassági szabályokat betartjuk, s együttműködünk a beszélgetésben partnerünkkel, akkor a kommunikációnk is sikeresebbé válik. S ne feledjük, nem csupán szavaink alapján ítélnék meg bennünket, hanem hallgatásaink is lehetnek „beszédesekek” mások számára.

Schirm Anita